

Věc C-81/21

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

9. února 2021

Předkládající soud:

Sąd Rejonowy dla Warszawy - Śródmieścia w Warszawie (Polsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

27. října 2020

Žalobci:

B. S.

W. S.

Žalovaná:

M.

Předmět původního řízení

Žalobci se domáhají toho, aby bylo žalované uloženo zaplatit jim peněžitou částku navýšenou o zákonné úroky z prodlení v souvislosti s bezdůvodně získanými částkami, vybranými jako splátky jistiny a úroků v rámci splácení úvěru při použití zakázaných smluvních ujednání obsažených ve smlouvě o hypotečním úvěru denominovaném ve švýcarských francích (CHF).

Předmět a právní základ žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

Výklad unijního práva, zejména čl. 6 odst. 1. a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS, jakož i článku 267 SFEU

PředběŽné otázky

1. Musí být čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících ujednáních] ve spotřebitelských smlouvách vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle kterého soud poté, co konstatoval zneužívající povahu smluvního ujednání, jež nezpůsobuje neplatnost smlouvy, může doplnit obsah smlouvy dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva?

2. Musí být čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle kterého soud poté, co konstatoval zneužívající povahu smluvního ujednání, jež způsobuje neplatnost smlouvy, může doplnit obsah smlouvy dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, aby zabránil neplatnosti smlouvy, i když spotřebitel souhlasí s neplatností smlouvy?

Dovolávaná ustanovení unijního práva

Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících ujednáních] ve spotřebitelských smlouvách: dvacátý první a dvacátý čtvrtý bod odůvodnění; čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1

Dovolávaná ustanovení vnitrostátního práva

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 Kodeks cywilny (zákon ze dne 23. dubna 1964 Občanský zákoník) (Dz. U. 1964 č. 16 pol. 93, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „občanský zákoník“)

Článek 22¹. Za spotřebitele se považuje fyzická osoba, která činí s podnikatelem právní jednání přímo nesouvisející s její hospodářskou nebo profesní činností.

Článek 358 (ve znění platném do 23. ledna 2009). § 1. S výhradou výjimek stanovených zákonem mohou být peněžité závazky na území Polské republiky vyjádřeny pouze v polské měně.

Článek 358 (ve znění platném od 24. ledna 2009). § 1. Pokud je předmětem závazku peněžní částka vyjádřená v cizí měně, může dlužník provést plnění v polské měně, ledaže zákon, soudní rozhodnutí, které je zdrojem závazku, nebo právní jednání, stanoví provedení plnění v cizí měně. § 2. Hodnota cizí měny se určuje podle středového směnného kurzu vyhlášeného Polskou národní bankou ke dni, kdy se pohledávka stává splatnou, ledaže zákon, soudní rozhodnutí nebo právní jednání stanoví jinak. V případě prodlení dlužníka může věřitel požadovat provedení plnění v polské měně podle středového směnného kurzu, který Polská národní banka vyhlásila v den provedení platby.

Článek 385¹. § 1. Ujednání spotřebitelské smlouvy, která nebyla sjednána individuálně, nejsou pro spotřebitele závazná, pokud jeho práva a povinnosti upravují způsobem, který je v rozporu s dobrými mravy a hrubě porušuje jeho zájmy (zakázaná smluvní ujednání). Uvedené neplatí pro ujednání týkající se hlavních plnění stran, především ceny nebo odměny, pokud byla jednoznačně formulována. § 2. Není-li některé ze smluvních ujednání smlouvy podle § 1 pro spotřebitele závazné, zůstávají ostatní části smlouvy pro strany závazné. § 3. Za smluvní ujednání, která nebyla sjednána individuálně, se považují ujednání, která spotřebitel nemohl skutečně ovlivnit. Jedná se zejména o smluvní ujednání převzatá ze vzorové smlouvy, která byla spotřebiteli navržena druhou smluvní stranou. § 4. Důkazní břemeno v otázce, zda bylo ujednání sjednáno individuálně, nese ten, kdo se ho dovolává.

Článek 385². Slučitelnost smluvních ujednání s dobrými mravy se posuzuje s ohledem na stav v době uzavření smlouvy, s přihlédnutím k jejímu obsahu, k okolnostem, které provázely její uzavření, jakož i k dalším smlouvám souvisejícím se smlouvou, v níž jsou obsažena posuzovaná ujednání.

Článek 405. Každý, kdo získá majetkovou výhodu bez právního základu na úkor jiného, je povinen tuto výhodu vydat, a pokud to není možné, vrátit její hodnotu.

Článek 410. § 1. Ustanovení předchozích článků se použijí zejména na jakékoli bezdůvodné plnění. § 2. Plnění je bezdůvodné, pokud osoba, která takové plnění poskytla, nebyla povinna je poskytnout vůbec nebo osobě, které ho poskytla, nebo pokud důvod plnění zanikl nebo nebylo dosaženo zamýšleného účelu plnění, nebo pokud právní jednání zavazující k poskytnutí plnění bylo neplatné a nestalo se platným poté, co bylo plnění poskytnuto.

Stručné shrnutí skutkového stavu a řízení

- 1 V roce 2009 uzavřely strany smlouvu o hypotečním úvěru indexovaném směnným kurzem CHF na dobu 360 měsíců, který měl být splácen v rovnoměrných splátkách jistiny a úroků a úročen variabilní úrokovou sazbou, která byla stanovena jako sazba 3M LIBOR zvýšená o pevnou marži banky ve výši 7,20 % (§ 9 odst. 1 a 2 smlouvy o úvěru). Dlužník se zavázal splácet jistinu spolu úrokem měsíčně ve splátkách, jejichž data a částky byly stanoveny ve splátkovém kalendáři. Splátky jistiny a úroků byly prováděny v polských zlotých (PLN) po jejich přepočtu podle prodejního směnného kurzu z kurzového lístku banky platného ke dni splácení (§ 10 odst. 5 smlouvy o úvěru). Dne 18. února 2012 strany uzavřely dodatek smlouvy o úvěru, který umožňoval žalobcům splácet úvěr přímo v CHF. Do 12. ledna 2020 žalobci zaplatili žalované na základě splátek úvěru částku ve výši ekvivalentu 219 169,44 PLN. Za předpokladu, že by strany nebyly vázány § 10 odst. 5 a § 12 odst. 5 smlouvy o úvěru, přičemž zbývající ustanovení této smlouvy by byla platná, součet splátek úvěru v tomto období by byl o 43 749,97 PLN nižší. Naproti tomu za předpokladu, že by jistina úvěru a splátky úvěru byly přepočteny středovým směnným kurzem Polské národní

banky, součet splátek úvěru by v tomto období byl o 2 813,45 PLN a 2 369,79 CHF nižší než částka skutečně zaplacená žalobci.

- 2 Svou žalobou se žalobci domáhali, aby bylo žalované uloženo zaplatit jim částky 37 866,11 PLN a 5 358,10 CHF spolu se zákonnými úroky z prodlení jakožto náhrada odpovídající splátkám jistiny a úroků obdržených žalovanou v období od 14. června 2010 do 12. prosince 2012 na základě smlouvy o úvěru uzavřené dne 3. února 2009 obsahující zakázaná smluvní ujednání, která způsobují neplatnost této smlouvy, a pro případ, že bude konstatováno, že zakázaná smluvní ujednání obsažená ve smlouvě o úvěru nezpůsobují neplatnost této smlouvy, žalobci navrhovali, aby jim byla přiznána částka ve výši 44 976,66 PLN jakožto náhrada odpovídající částce přeplatku na splátkách jistiny a úroků. Žalovaná navrhla, aby byla žaloba zamítnuta. Na jednání poté, co byli žalobci informováni o důsledcích neplatnosti smlouvy o úvěru, osobně uvedli, že chápou právní a finanční důsledky neplatnosti smlouvy o úvěru a souhlasí s nimi.

Hlavní argumenty účastníků původního řízení

- 3 Žalobci, kteří jsou spotřebiteli, zpochybňují ustanovení ujednání úvěrové smlouvy, která s nimi nebyla individuálně sjednána, v rozsahu týkajícím se přepočtu výše úvěru a splátek úvěru na základě směnného kurzu cizí měny stanoveného žalovanou bankou. Podle jejich názoru byla tato ujednání převzata ze vzorové smlouvy používané žalovanou bankou.

Stručné shrnutí odůvodnění podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce

- 4 Při analýze účinků zneužívající povahy dotčených ustanovení se předkládající soud na úvod odvolává na rozsudek Soudního dvora ze dne 3. října 2009 (C-260/18, Dziubak), ve kterém se uvádí, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládán v tom smyslu, že brání tomu, aby byly mezery ve smlouvě, jež vznikly zrušením jejich zneužívajících ujednání, překonány pouze na základě vnitrostátních ustanovení obecné povahy, která stanoví, že právní jednání má kromě účinků, jež jsou v něm vyjádřeny, rovněž účinky, jež mimo jiné vyplývají ze zásady spravedlnosti nebo ze zvyklostí, a která nejsou ustanoveními dispozitivními ani ustanoveními použitelnými v případě dohody smluvních stran.
- 5 V kontextu tzv. přepočítacích klauzulí odkazuje předkládající soud na stanovisko, jež vyjádřil na základě článku 358 občanského zákoníku v novém znění Sąd Okręgowy w Warszawie (Krajský soud ve Varšavě, Polsko) a podle kterého může zneužívající povaha indexačních klauzulí způsobit neplatnost celé smlouvy nebo části ustanovení, pokud bez zneužívajících ujednání o indexaci nelze smlouvu zachovat v původní podobě vytyčené úvěrovými stranami. Ujednání, která jsou považována za zakázaná, jsou zrušena v rozsahu, v jakém je jejich obsah zneužívající. Konstatování zneužívající povahy části ujednání o indexaci nutně neznamená, že je zpochybněn celý popsáný mechanismus indexace. Mechanismus indexace úvěrů je totiž smluvní klauzulí o indexaci stanovenou v čl. 358¹ § 2

občanského zákoníku, jež upravuje výši plnění podle jiného měřítka hodnoty než je polská měna.¹ Vzhledem k tomu, že smlouva o úvěru analyzovaná v projednávané věci byla uzavřena v době platnosti článku 358 občanského zákoníku v novém znění, je třeba posoudit, zda v případě, že bude konstatována zneužívající povaha ustanovení obsažených v § 10 odst. 5 a § 12 odst. 5 smlouvy o úvěru, bude možné „zaplnit mezeru“ v této smlouvě způsobem uvedeným výše v rozsudku Krajského soudu ve Varšavě. Zdá se, že toto řešení vyvolává pochybnosti s ohledem na čl. 6 odst. 1. směrnice 93/13 v kontextu postoje Soudního dvora, podle kterého toto ustanovení brání vnitrostátní právní úpravě, která soudu členského státu umožňuje, aby poté, co konstatoval neplatnost zneužívajícího ujednání ve smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, doplnil smlouvu tak, že změnil obsah tohoto ujednání. Ze znění tohoto ustanovení přitom vyplývá, že vnitrostátní soudy mají pouze povinnost nepoužít zneužívající ujednání, avšak nemají pravomoc měnit jeho obsah. *[Vyjma změny vyplývající ze zrušení zneužívajících ujednání totiž musí tato smlouva v zásadě nadále existovat bez jakékoli další změny], je-li v souladu s vnitrostátním právem taková další existence smlouvy právně možná. [...] pokud by vnitrostátní soud mohl měnit obsah zneužívajících klauzulí v takové smlouvě, splnění dlouhodobého cíle stanoveného v článku 7 směrnice 93/13 by mohlo být ohroženo. Tato možnost by totiž mohla přispět k eliminaci odrazujícího účinku pro prodávající a poskytovatele spočívající v tom, že se takové zneužívající klauzule vůči spotřebiteli jednoduše neuplatní (v tomto smyslu viz výše uvedené usnesení Pohotovost', bod 41 a citovaná judikatura), jelikož s vědomím, že sice má být rozhodnuto o neplatnosti takových klauzulí, ale že vnitrostátní soud může smlouvu v nezbytném rozsahu doplnit, by uvedení prodávající či poskytovatele byli nadále podněcováni uvedenými klauzulemi využívat, takže by jejich zájmy byly tímto způsobem zajištěny.*²

- 6 Navíc v uvedeném rozsudku (bod 69) Soudní dvůr výslovně odkázal na body 86 až 88 stanoviska generální advokátky V. Trstenjak v této věci ze dne 14. února 2012, v nichž byla tato otázka objasněna přímějším a rozhodnějším způsobem. Generální advokátka upozornila na snížení rizika pro prodávajícího nebo poskytovatele vyplývajícího z použití zneužívajících ujednání, protože změna spočívající v narovnání ujednání na úroveň stavu, který je v souladu se zákonem, je pro prodávajícího nebo poskytovatele přijatelná. Vyhlídky na odpadnutí důvodů neplatnosti smlouvy, jakož i přehlednost rizik pro prodávajícího nebo poskytovatele by mohly mít opačný účinek, než jak si přál unijní normotvůrce, a možnost pozdější změny smlouvy ze strany soudu by nejen omezila odrazující

¹ Viz rozsudek Krajského soudu ve Varšavě ze dne 6. února 2020, XXVII Ca 1196/18, LEX č. 3032540.

² Viz rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10.

účinek, jež plyne z článku 6 směrnice, ale dokonce by měla opačný účinek. Výše uvedený postoj byl vyjádřen také v mnoha dalších rozhodnutích Soudního dvora.³

- 7 Soudní dvůr nicméně připustil jednu výjimku z pravidla stanovícího výsledek v podobě neplatnosti zakázaného smluvního ujednání, když uvedl, že v případě, že smlouva uzavřená mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem nemůže po zrušení zneužívajícího ujednání nadále existovat, čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 nebrání vnitrostátnímu předpisu umožňujícímu vnitrostátnímu soudu napravit neplatnost tohoto ujednání jeho nahrazením dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva.⁴ Výše uvedený závěr byl později doplněn konstatováním, že možnost nahradit zneužívající ujednání dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva je omezena na případy, v nichž by byl soud nucen z důvodu neplatnosti tohoto ujednání zrušit smlouvu v plném rozsahu, čímž by spotřebitele vystavil důsledkům, které by ho penalizovaly⁵. Navíc v rozsudku ze dne 14. června 2012 Soudní dvůr výslovně uvedl, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 nelze chápat tak, že vnitrostátnímu soudu umožňuje změnit obsah zneužívajícího ujednání namísto toho, aby pouze vyloučil jeho použití, ale musí být vykládán v tom smyslu, že brání právní úpravě členského státu [...], která umožňuje vnitrostátnímu soudu doplnit uvedenou smlouvu tak, že změní obsah tohoto ujednání.⁶ V tomto ohledu Soudní dvůr rozhodl, že články 6 a 7 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že „brání tomu, aby ujednání o předčasné splatnosti ve smlouvě o hypotečním úvěru, jež je považováno za zneužívající, bylo zčásti zachováno odstraněním prvků, které je činí zneužívajícím, kdyby takové odstranění vedlo ke změně obsahu uvedeného ujednání s dopadem na jeho podstatu“.⁷

³– Viz usnesení Soudního dvora ze dne 16. listopadu 2010, Pohotovost', C-76/10, bod 41; rozsudky ze dne 30. dubna 2014, Kásler, C-26/13, body 77 a 79; ze dne 21. ledna 2015, Unicaja Banco a Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, body 28, 31 a 32, a ze dne 30. května 2013, Asbeek Brusse a de Man Garabito, C-488/11, bod 57; usnesení ze dne 11. června 2015, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, body 33 až 37; rozsudek ze dne 21. dubna 2016, Radlinger, C-377/14, body 97 až 100; usnesení ze dne 6. června 2016, Ibercaja Banco, C-613/15, body 36 až 38; rozsudky ze dne 21. prosince 2016, Naranjo a Martinez, C-154/15 a C-307/15, body 57 a 60; ze dne 26. ledna 2017, Banco Primus, C-421/14, body 71 a 73; ze dne 31. května 2018, Sziber, C-483/16, bod 32; ze dne 7. srpna 2018, Banco Santander a Cortés, C-96/16 a C-94/17, body 73 a 75; ze dne 13. září 2018, Profi Credit Polska, C-176/17, bod 41; ze dne 14. března 2019, Dunai, C-118/17, bod 51; ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, body 53, 54, 63, a ze dne 7. listopadu 2019, NMBS, C-349/18, C-350/18, C-351/18, body 66 až 69.

⁴– Viz rozsudek ze dne 30. dubna 2014, Kásler, C-26/13, bod 85.

⁵– Viz usnesení ze dne 11. června 2015, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-602/13, bod 38; rozsudky ze dne 21. ledna 2015, C-482/13, C-484/13, C-485/13 a C-487/13, Unicaja Banco a Caixabank, bod 33; ze dne 7. srpna 2018, Banco Santander a Cortés, C-96/16 a C-94/17, bod 74; ze dne 14. března 2019, Dunai, C-118/17, bod 54, a ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, body 37 a 59.

⁶– Viz rozsudek ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, body 71 a 73.

⁷– Viz rozsudek ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, bod 64.

- 8 V takové situaci předkládající soud z toho vyvozuje povinnost soudu konstatovat, že ustanovení, které bylo od počátku prohlášeno jako celek za zakázané, nezavazuje spotřebitele, a posoudit, zda může smlouva fungovat bez zneužívajícího ujednání. Je-li to možné, měla by být smlouva vyjma zneužívajících klauzulí závazná a problém s použitím dispozitivního ustanovení tak vůbec nevzniká. Naproti tomu v opačném případě by měla být smlouva považována za neplatnou a soud by měl rozhodnout, zda je taková neplatnost pro spotřebitele nevýhodná. Pokud soud konstatuje, že neplatnost smlouvy není pro spotřebitele nevýhodná nebo pokud spotřebitel vysloví souhlas s neplatností smlouvy, je soud povinen prohlásit smlouvu za neplatnou v plném rozsahu a nemůže doplnit její obsah dispozitivním ustanovením.
- 9 Ve světle judikatury Soudního dvora a návrhu žalobců znějícího na vrácení přeplatku na splátkách úvěru, který vznikl z důvodu použití zakázaných ujednání, nebo na vrácení všech splátek, které zaplatili na základě neplatné smlouvy, lze učinit závěr, že při takto zformulovanému stanovisku žalobců může předkládající soud poté, co konstatoval zneužívající povahu přepočítacích klauzulí, přijmout pouze jedno ze dvou řešení. Soud může buď rozhodnout, že smlouva nadále existuje bez přepočítacích klauzulí, a proto nařídít, aby byl žalobcům vrácen přeplatek na splátkách úvěru, nebo rozhodnout, že smlouva nemůže bez přepočítacích klauzulí nadále existovat, a proto nařídít, aby byly žalobcům vráceny všechny splátky úvěru. V žádném z těchto případů se tedy vůbec nelze uchýlit k použití dispozitivního ustanovení vnitrostátního práva, jelikož takové jednání by bylo v rozporu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13. Doplnění smlouvy o úvěru na základě čl. 358 § 2 občanského zákoníku se tedy zdá jako nepřijatelné.
- 10 Předkládající soud navrhuje odpovědět tak, že čl. 6 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 směrnice 93/13 musí být vykládány v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle kterého soud poté, co konstatoval zneužívající povahu smluvního ujednání, jež nezpůsobuje neplatnost smlouvy, může doplnit obsah smlouvy dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva (první otázka). V případě, že by soud konstatoval zneužívající povahu smluvního ujednání, jež způsobuje neplatnost smlouvy, musí být tato ustanovení vykládána v tom smyslu, že brání soudnímu výkladu vnitrostátních ustanovení, podle kterého může soud doplnit obsah smlouvy dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, aby zabránil neplatnosti smlouvy, i když spotřebitel souhlasí s neplatností smlouvy (druhá otázka).